

Այս գիրքին մեջ, Ռուբեն Սեւակի վերաբերեալ գրութիւններու մասին կարգ մը ճշդումներ

* * *

ԳԻՐՔԻՆ ՅԵՂԻՆԱԿԻՆ ԲԱՅ ՆԱՍԱԿ

Հարգելի Նեսիմ Օվատիա

Իզրահիլ

Պոլիս

6.11.2013-ին Պոլսէն RECOMMANDÉ-ով ուղարկած

«24 ապրիլ 1915» վերտառութեամբ Ձեր գիրքը՝ 14.11.2013-ին

շնորհակալութեամբ ստացայ...

Ինձ համար այս գիրքը, ֆրանսերէն արտայայտուիմ «monumentale» կոթողային գործ մըն է:

Սրտանց շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ:

Ես, հայ գրողներու եւ պատմագէտներու կողմէ «24 ապրիլ 1915» մասին այսքան խոր պրպտումներով գիրք մը հրատարակուած ըլլալուն տեղեակ չեմ...

Խնդրեմ, մտածեցէք անգամ մը. ի՞նչ ցաւալի վիճակ է...

Հայ գրողները, հայ ազգային մահուան վճիռը եղող «24 ապրիլ, 1915»ի մասին ձեզի չափ այս ցեղասպանութեան խորքը չեն կրցած իջնել եւ այսքան վաւերագրական գիրք մը չեն կրցած հրատարակել...

... «24 ապրիլ 1915» վերտառութեամբ Ձեր գիրքը ամէն մէկ հայ շատ ուշադրութեամբ կարդալը պէտք է...

* * *

Ձեր գիրքին մէջ ինձի ամենէն աւելի հետաքրքրող մասերէն մէկը, բնական է, Ռուբէն Սեւակի մասին գրուածներն են...

Այս էջերուն մէջ Ռուբէն Սեւակի մասին տրուած տեղեկութիւններուն համար կարգ մը լուսաբանութիւններ կատարել կուզեմ...

.... 482. էջին մէջ գրուած է թե՛ «Սիլիվրիցի Չիլինկիրեան ընտանիքին տնտեսական վիճակը, իրենց զաւակը Ռուբէնը Եւրոպա ուսանելու դրկելու յարմար չէր»:

Այս հարցը՝ 1907-ին Ռուբէն Սեւակին, Պոլսոյ Պատրիարք Օրմանեանին դրկած եւ Պատրիարքէն օգնութիւն խնդրող երկու նամակները, կարգ մը գրողներուն շատ սխալ մեկնաբանած ըլլալուն հետեւանքներն են...

... Ռուբէն Սեւակի Սիլիվրիցի ընտանիքը ունեւոր ընտանիք մըն էր.

Չիլինկիրեան ընտանիքին Սիլիվրիի մէջ ունեցած կալուածներու եւ հողերու կալուածաթուղթերուն (TAPU) թիւը տասը հատէն աւելի են (Այս TAPU-ները այսօր կը գտնուին Cangnes sur MER-ի Յովհաննէս եւ Իրմա Չիլինկիրեանի յիշատակի տան մէջ):

Այս մասին նոյն ինքն Ռուբէն Սեւակի գրութիւնը նշենք՝ իր ընկերոջը՝ Ջրանտ Նազարեանցին գրած նամակէն հատուած մը. «Եթէ բժիշկ եղած չըլլայի, ամենամեծ փափագս էր երկրագործ ըլլալ, ու նոյնիսկ դեռ հիմայ ամենավերջին փափագս է օր մը կարենալ գիւղ քաշուիլ ու կեանքիս վերջին տարիները դաշտերուս ու հողերուս վրայ անցնիլ լռութեան ու բնութեան մէջ...

Լոզան - 29 ապրիլ 1912 - Ռուբէն Սեւակ»:

... Ռուբէն Սեւակ 1905-ին Լոզանի համալսարանը գնաց, բժշկութիւն ուսանելու՝ հօրը արտօնութեամբ եւ հօրը թիկունքովը, առանց ուրիշ մէկու օգնութեան:

Այս մասին Ռուբէն Սեւակի քրոջ հայկանոյշ Չելիքեան-Չիլինկիրեանի յուշերը՝ 1966-ին Պոլսոյ մէջ եւ 1979-ին Աթէնքի մէջ ձայնագրեցի՝ հայրը՝ Յովհաննէս Յ.Չիլինկիրեան, Ռուբէնը Եւրոպա չուղարկած, անոր սա խօսքերը կըսէ՝ «Քեզի «կոյս» կը դրկեմ... «կոյս» պիտի վերադառնաս»...

... Բայց երիտասարդութիւնը՝ հրաման մտիկ չընէր... Եւ սերը՝ օրէնքներու չհպատակիր... Եվ Ռուբէն Սեւակը Լոզանի մէջ գերմանացի աղջկայ մը կը

սիրահարուհի... Եվ այս լուրը՝ հորը ականջը կը հասնի. հայրը շատ կը բարականայ...

«Այլեւս ան իմ զավակս չէ» կըսէ...

Եւ Լոզան Ռուբէնին ուղարկած դրամը կը կտրէ... Եւ Լոզանի մէջ, այս պատճառով շատ նեղութեան կը մատնուի Ռուբէնը...

Եւ այդ շրջաններուն է որ Ռուբէն Սեւակը Պոլիս Օրմանեան պատրիարքին օգնութիւն խնդրող նամակները կուղարկէ:

1960-ներուն Պոլսոյ մէջ, պատմագէտ Գէորգ Բանուքչեանը Պատրիարքարանի արխիւներուն մէջ գտած Ռուբէն Սեւակին Օրմանեանի գրած նամակները՝ Պոլսոյ հայկական մամուլին մէջ կը հրատարակէ...

Այս գրութիւնները կարդացող Սօֆիա բնակող մօրեղբայրս՝ Գէորգ Փիլիպոսեան եւ հօրս զարմիկը՝ պոլսաբնակ Յակոբ Չընար-Չիլինկիրեան, Պոլսոյ «Քուլիս» թերթին մէջ հրատարակած գրութիւններով Գէորգ Բանուքչեանին դէմ ելան... Եւ ըսին թէ՝ «Ռուբէն Սեւակին ընտանիքը՝ ունեւոր ընտանիք մըն էր... Այս նամակները՝ Ռուբէն Սեւակինը չեն կրնար ըլլալ»:

Որովհետեւ այս ազգականներս Ռուբէն Սեւակին հօր, իր տղուն գերմանացի աղջկայ մը սիրահարուած ըլլալուն բարկանալով, անոր դրկած դրամի յատկացումը դադրեցնելուն՝ տեղեակ չէին...

482 էջին մէջ կրկին գրուած է թէ՝ «Չէլէնը համալսարանը մանկավարժութիւն կ'ուսանէր» :

Helene Maria Apell (ծնեալ 1890) Erfunt-ցի իր ընտանիքին կողմէ Լոզան ուղարկած էր, այդտեղի (այսօրուան իմաստով Finishing School ըսուած) երիտասարդ աղջկանց վարժարանը:

Լոզանի այս աղջկանց վարժարանը՝ ոչ մեկ ատեն համալսարան մը չէր: Արդեն 1907-ին 17 տարեկան եղող Յէլէնը, այդ տարիքին համալսարանի չէր կրնար երթալ:

483 էջին մէջ Յէլէնի հօր անունը Franz Apel Dorr գրուած է, իսկ մօրը անունը Marie Apel:

Ճիշդը սապէս է. հօր անունը՝ Franz Apel, մօրը անունը՝ Marie Dorr (աղջկանութեան ունը)

... Կրկին 483 էջին մէջ «Ռուբէն Եւ Յէլէն 1910-ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս Սկրտիչ հայ եկեղեցին ամուսնացան» գրուած է:

Իրականութիւնը տարբեր է՝

Ռուբէն Եւ Յէլէն 16 յուլիս 1910-ին Լոզանի մէջ «Arrondissement D'etat Civil de Lavsanne»-ի պաշտօնատեղիին մէջ ամուսնացան: (Այս ամուսնութեան վավերագրին պատճենը կուղարկեմ):

... Լոզանի մէջ ամուսնանալէ յետոյ, Ռուբէն Սեւակին փափագովը Փարիզ կերթան Եւ Փարիզի հայկական եկեղեցիին մէջ կը պսակուին...

Ռուբէն Սեւակ՝ «Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր» գիրքին մէջ «Փոխած հարսանիքի» վերտառութեամբ գրութիւնով իրենց ամուսնութեան պատմութիւնը տուած է.

«Փոխած հարսանիքի» պատմութիւնը՝ Ռուբէն Սեւակին ամենէն զգայուն գրութիւններէն մէկն է. (այս գրութեան հայերէն պատճենը կ'ուղարկեմ):

484 էջին մէջ

«Յէլէն»ն ալ Պոլսոյ հայկական վարժարաններուն մէջ դաս տալու աստիճան իր հայերէնը յառաջացած էր» գրուած է...

... Ռուբեն Սեւակ, Յէլենի (Ժաննի) հետ ծանօթացած առաջին տարիներին սկսեալ անոր հայերէն սորվեցնել ուզած էր...

Ռուբենը Յէլենին դրկած նամակներուն մէջ ֆրանսերէն բառերուն հայերէն թարգմանութիւնները՝ ֆրանսերէն տառերով կը գրէր որ Յէլենը հայերէն սորվիլ սկսի...

Եւ Յէլենն ալ Ռուբենին ուղարկած նամակներուն մէջ երբեմն քանի մը հայերէն բառեր կաւելցնէր (ֆրանսերէնով) եւ այսքան...

Յէլենին Պոլսոյ հայկական վարժարաններուն մէջ դաս տալու աստիճան հայերէն գիտցած ըլլալը՝ շատ ու շատ չափազանցուած տեսակէտ մըն է...

Կրկին 484 էջին մէջ սապէս գրուած է՝ «Աշխարհամարտին պատճառաւ, Օսմանեան պետութիւնը զօրաշարժ հռչակելով որոշ տարիքի այրերը զինուորագրած էր. նոյնպէս Ռուբեն Սեւակն ալ, իբր բժշկական սպայ զինուորագրուած ըլլալով մաքրիգիւղ (այսօրուան Պաքըրգիւղը) դրկուած էր»:

Ծիշոյ չէ...

Ռուբեն Սեւակը կը զինուորագրէն եւ իբր բժիշկ հարիւրապետ նախ Չանաքքալէ կուղարկէն...

... Ռուբեն Սեւակին Չանաքքալէի մէջ զինուորութեան ըրած շրջանի մասին իմ գիտցածներս նշելու պիտի ջանամ՝

1. Յետագային Ամերիկա հաստատուած հայ մը Չանաքքալէի մէջ իր զինուորութիւն ըրած շրջանի յուշերը կը հրատարակէ՝

Այս գրութեան մէջ կըսէ թէ՝ «Ես Չանաքքալէի մէջ Ռուբեն Սեւակի գումարտակին մէջ զինուոր էի...»...

2. Ռուբեն Սեւակին քոյրը՝ Յայկանոյշ Չելիքեան-Չիլինկիրեան իր յուշերուն մէջ կըսէ թէ՝ «Ռուբենը, նախ Չանաքքալէ ուղարկեցին... Աւելի վերջ, Ռուբենը՝ Լոզան բժշկութիւն ըրած շրջանին Օսմանեան փաշաներուն շատ օգնած է եղէր - այս փաշաները Ռուբենը Չանաքքալէէն Պոլիս բերել տուին»...

3. Ռուբեն Սեւակին Չանաքքալէի մէջ զինուորութիւն ըրած շրջանին, Ռօտուքօ՛ի մէջ (Tekirdag) լուսանկարչութիւն ընող Տատիկոզեանի կողմէ

նկարուած, Ռուբէն Սեւակին Օսմանեան հարիւրապետի համազգեստով
նկարը...

Այս նկարին կրնակի մասին վրայ՝

«» գրուած է.

Այս նկարը եւ կրնակի մասի պատճէնը ձեզի կուղարկեն...

485 էջին մէջ՝

Սեւակը Չանդըրըի մէջ, իրեն նման բանաստեղծ եղող Դանիէլ
Վարուժանին հետ միասին կը բնակէր» գրուած է...

Եիշդ չէ...

Ռուբէն Սեւակը Չանդըրըի մէջ Դանիէլ Վարուժանին հետ միասին
չբնակեցաւ...

Որովհետեւ դաշնակցական եղող Դանիէլ Վարուժանի ընկերները
Չանդըրըի մէջ գեները «դաշնակցականներու վիլլան» կոչուող տան մէջ իրենց
հովանաւորութեան տակ առած էին՝

1. Այս մասին կը վկայէ Արամ Անտոնեանը՝ «Երբ Չանդըրըի մէջ
«դաշնակցականներուն վիլլան» կերթայի, Դանիէլ Վարուժանը՝ ընկոյզի ծառի
մը տակ գրելով ստաղած կը գտնէի»... Արամ Անտոնեան

(Ամէնուն տարեգիրքը - Կարօ Գեորգեան - 1959 - Պէյրութ)

2. «Մեր արքայական կեանքին մէջ Դանիէլ Վարուժանին շատ կը
գուրգուրայինք... Մեր բնակած տան ամենալաւ սենեակը իրեն տուած էինք»

Ծերուկը

3. « Չանդըրըի մէջ Ռուբէն Սեւակին հետ միասին բնակեցանք...»:

Միքայէլ Շամտանճեան

Յուշարձան ապրիլ տասնըմէկի Կ.Պոլիս 1919

Յարգելի Նեսիմլ Օվատիա Իգրաիլ Պալաքեանի 24 ապրիլ 1915-ի
մասին գրած 2 հատորնոց գիրքը «Չայ գողգոթան» հայկական
ցեղասպանութեան մասին ամենէն ծանօթ գիրքն է.

Վերջերս անգլերենի եւ ֆրանսերենի ալ թարգմանուեցաւ...

Մինչդեռ Պալաքեանի գիրքը՝ սխալներով լեցուն է...

Եւ այս մասին միայն Ռուբէն Սեւակի մասին գրուած սխալները մատնանշելու պիտի ջանամ՝

24 ապրիլ 1915-ին Չանդըրը աքսորուած հայ անձնաւորութիւններուն մէջ 3 վարդապետ կար.

1. Կոմիտաս վարդապետ
2. Յովհան վարդապետ Կարապետեան
3. Գրիգորիս վարդապետ Պալաքեան

... Կոմիտասը մայիսի սկիզբները ազատ արձակուեցաւ...

Յովհան վարդապետ Կարապետեանի հայրը (բողոքական) պատուելի ըլլալուն, անոր Ամերիկեան դեսպան MORGENTHAU-ի մօտ կատարած դիմումներուն շնորհիւ ազատեցաւ...

Մինչդեռ Պալաքեան վարդապետը՝ անուն փոխելով, իբր գերմանացի պաշտօնեայ ծպտուելով ողջ մնաց...

Եւ 1922 ին Վիյանայի մէջ իր «Չայ գողգոթան» գիրքը հրատարակուեցաւ...

Ռուբէն Սեւակի Չանդըրըի աքսորականի օրերէն ամենէն կարիքաւորներէն մէկը պատմելու ջանամ՝

Այդ օրերուն Ռուբէն Սեւակը՝ Յովհան վարդապետ Կարապետեանին տունը կերթայ եւ անոր սա առաջարկը կընէ. «Իմացայ թէ մեր աքսորեալ ընկերներէն տկար հոգի ունեցողները, թուրք իշխանութեան տարածած «Եթէ իսլամանաք մահէն կազատիք»ի նման սուտ խոստումներուն հաւատալով, իսլամութիւնը ընդունելու կը պատրաստուին...

Դուն իբր կրօնական, ասոնք կանչէ եւ ամէն մէկուն երդում ընել տուր որ իրենց սուրբ հաւատքին հաւատարիմ պիտի մնան»...

Յովհան վարդապետը՝ «Այս տեսակ նախաձեռնութիւն մը՝ շատ մը անպատեհութիւններ ունի» ըլլալով Ռուբէն Սեւակին առաջարկը չընդուներ...

(Յովհան վարդապետ Կարապետեանի յուշերէն)
(Չայաստանի կոչնակ - USA - 7 յունուար 1922)

Յովհան վարդապետ Կարապետեանին մահէն ազատելու համար իսլամ ըլլալ մտածողներուն երդում ընել տալու առաջարկը մերժելէն յետոյ...

Ռուբէն Սեւակ, ինքը անձամբ «Ամբողջ երկու օր, խիղճը աշխատեցաւ, հանոգելու համար տկար հոգիները, որ մահը մահմեդականացումէն աւելի աղէկ է:

Եւ զատ զատ երդում ընել տուաւ ամէն անոնց, որոնց հոգիի ուժին վրայ կասկած ունէր, թէ հաւատարիմ պիտի մնան իրենց լոյս - հաւատքին»:

Միքայէլ Շամտանճեան`

«Յուշարձան ապրիլ տասնըմէկի» Կ. Պոլիս - 1919

«Չանդըրը-ի մէջ ամէն մէկ հայ աքսորեալին գիտցած այս շատ կարեւոր դէպքին մասին Պալաքեան իր գիրքին մէջ մնաւ չ'խօսիր... Ինչո՞ւ արդեօք...

Ռուբէն Սեւակը Չանդըրը-ի մէջ Արապաճըպաշը Իսմայիլին հիւանդ աղջիկը կը դարմանէ... Աղջիկը կը սիրահարուի Ռուբէն Սեւակին: Արապաճըպաշը Իսմայիլը Ռուբէն Սեւակին կըսէ` իսլամացիր, աղջկանս հետ ամուսնացիր, քեզի մահէն կազատեն...

Ռուբէն Սեւակ իր աքսորական ընկերներուն կը պատմէ պատահարը... Բոլորն ալ կըսեն «ընդունէ իսլամութիւնը եւ կեանքդ փրկէ... Բայց Ռուբէն

Սեւակ «թրքանալը նուաստանալ է» կըսէ: (Բիւզանդ Քէչեան, Թեոդիկ - Ամենուն
Տարեցոյցը, 1922 - Կ.Պոլիս)

Պալաքեանը իր գիրքին մէջ Ռուբէն Սեւակին Արապաճըպաշըին աղջիկը
դարմանելը եւ Արապաճըպաշըին Ռուբէնին իսլամանալ առաջարկած ըլլալը կը
գրէ... Բայց Ռուբէն Սեւակին իսլամանալ մերժած ըլլալը չգրէր... Ինչո՞ւ
արդեօք...

26 օգոստոս 1915-ին Գալիճիքի մօտ Թեւենյ ըսուած վայրը բժիշկ Ռուբէն
Սեւակ, Դանիէլ Վարուժան եւ երեք ընկերներուն սպանուած վայրը ոչ մէկ հայ
ականատես վկայ կար...

Այս ողբերգութիւնը պատմող միայն կառապան Հասան անունով վկայ
մըն է...

Պալաքեան իր գիրքին մէջ այս ողբերգութեան մասին (իբր թէ) այս վկայ
Հասանին պատմածները կը գրէ. «Ռուբէն Սեւակ մարդասպաններուն դէմ
չընդիմացաւ, միայն Վարուժանը ինքնապաշտպանութեան դիմեց»:

Այս կառապանը ի՞նչ գիտէ Ռուբէն Սեւակին և Դանիէլ Վարուժանին ո՞վ
ըլլալը...

Մինչդեռ նոյն կարապան Հասանին ականատեսի վկայութիւնը առաջին
անգամ հրատարակուեցան, Պալաքեանին գրքին հրատարակուելէն երեք
տարի առաջ Պոլսոյ մէջ իբր վերջին լուր:

Նայեցէք, նոյն կարապան Հասանը այստեղ ինչ կըսէ. «Խեղճ զոհերը
ծառերու կապեցին... Ինքզինքնին չէին կրնար պաշտպանիլ... ձեռքերնին
կապուած էր»...

Պալաքեանը Հասանին ըսածները ինչո՞ւ փոխեց արդեօք...

Այս ողբերգութեան մասին ուրիշ գրող մը՝ Ս.Ջարեւանդ 1924-ին Նիւեօրք
հրատարակած գրքին մէջ ուրիշ վկայութիւն մը կը բերէ. «Բռնի մերկացնելու
փորձի մը դէմ Սեւակ կ'ըմբօստանայ, իսկ Վարուժան ստոյիկեան իմաստունի
մը պէս համակերպող ոգիով մը կը հնազանդի»... (Անցորդի տպաւորութիւններ

Դանիել Վարուժանի, Տօթ Ռ.Չիլինկիրեանի (Սեւակ) գերեզմանները, հեղինակ՝
բժիշկ Ս.Զարեանը):

Պալաքեան իր գրքին մէջ կըսէ թէ «Ռուբէն Սեւակին եւ Օննիկ Մաղազաճեանին վրայէն 450 օսմանական ոսկի ելաւ»: Պալաքեանին այս գրութիւնը կարդացողը պիտի կարծէ թէ Ռուբէն Սեւակը շատ հարուստ էր: Մինչդէռ խեղճ Սեւակը Չանդըրը-ի մէջ դրամ չունէր...

Չանդըրըն ալ Պոլսոյ գերմանական դեսպանատունէն Լոզան Յէլէն Չիլինկիրեանին դրկուած Ռուբէն Սեւակին վրայէն գտնուած իրերուն ցանկին մէջ կըսուի թէ. «Ռուբէն Սեւակին վրայէն տասը օսմանեան ոսկի ելած է»... (Պոլսոյ գերմանական դեսպանատան Լոզան ուղարկած նամակը եւ հայերէն թարգմանութիւնը)

Արդեօք Պալաքեան Ռուբէն Սեւակի հանդէպ ինչո՞ւ այսքան անիրաւ գտնուեցաւ... Որովհետեւ Պալաքեան Ռուբէն Սեւակին մարդու մը ամենաթանկագին բանը եղող կեանքը իր ազգին համար զոհած ըլլալը եւ գիտակցաբար դէպի մահ երթալը կը նախանձէր...

Որովհետեւ Պալաքեան մահէ փրկուելու համար անունը փոխած էր եւ իբր գերմանացի ծպտուելով՝ ողջ կըրցաւ մնալ...

Եւ այսօր շատ ու շատեր 24 ապրիլ 1915-ի համար Պալաքեանին գրածները կը կարդան եւ անոր գրածներուն կը հաւատան... Խեղճ հայեր...

Բայց Աստուած Պալաքեանը պատժեց... Եւ Պալաքեան Մարսիլիոյ հայոց եկեղեցիէն վռնտուեցաւ... Եւ 1934-ին Մարսիլիոյ շրջակայքը ամալի ազարակի տան մը մէջ մահացաւ...

Յարգելի Նեսիմ Օվատիս Իսրաիլ,

Ռուբէն Սեւակ 1915-ին հայութեան համար իր հոգին զոհեց...

Չանդըրը-ի մէջ իր անունը չփոխելու համար մեռաւ...

Բայց 1950 տարիներուն Հայաստանի մէջ Ռուբէն Զարեան անունով գրող մը Ռուբէն Սեւակի անունը գողցաւ և Պարոյր Ղազարեան անունով երիտասարդ բանաստեղծի մը «Սեւակ» անունը տուաւ...

Եւ այս ձեւով Ռուբէն Սեւակ Հայաստանի մէջ հայերու կողմէ երկրորդ անգամ սպաննուեցաւ... Եւ 1950-ներէն յետոյ Հայաստանի մէջ «Սեւակ» ըսուած ատեն կեղծ Սեւակի մասին կը մտածէին...

«Սեւակի» անուան դէմ կատարած անարդարութեան համար 1970-ներէն ի վեր իմ բոլոր ուժերովս պայքարեցայ եւ տեւական գրութիւններով այս անհմաստ «չարիք»ին արգելք ըլլալ ուզեցի...

... Եւ այս «Սեւակ» անունի նմանութիւնը շատ մը սխալմունքներու եւ TRAGI-COMEDIE ըսուելու աստիճանի խեղկատակութիւններու պատճառ կ'ըլլար...

... Եւ այս սխալմունքներուն զոհերէն մէկն ալ Պոլսոյ մէջ Բարսեղ Թուղլաճեանը (PROF. PARS TUGLACI) եղաւ...

Բարս Թուղլաճըն 1922-ին Պոլսոյ մէջ հրատարակած (թրքերէնով) «Հայկական գրականութենէ հատընտիր» վերնագրով շատ արժէքաւոր հատորին մէջ Ռուբէն Սեւակին ալ երկու էջ կը յատկացնէ...

348 էջին մէջ Ռուբէն Սեւակին կենսագրութիւնը (քիչ թէ շատ) տուած է, բայց 349 էջին մէջ Ռուբէն Սեւակի բանաստեղծութիւնն է ըսելով «կեղծ» Սեւակի թրքերէնի թարգմանուած «Գժվում են» գրութիւնը կը հրատարակէ...

... 1994-ին ես եւ Ալեքսանտր Թոփչեան Պոլսոյ «Մարմարա» թերթին այս սխալմունքը բացատրող գրութիւններ ուղարկեցինք: «Մարմարա» թերթը իմ գրութիւնս չհրատարակեց, բայց Ալեքսանտր Թոփչեանին գրութիւնը հրատարակեց...

Իմ գրութիւնս 20 եւ 21 ապրիլ 1994-ին Պէյրուսի «Արարատ» օրաթերթին մէջ լոյս տեսաւ...

... Սինչ այդ, Բարս Թուղլաճըն իր գիրքին մէջ կատարած սխալմունքը սրբագրած չըլլալուն, Դուք ալ նոյնպէս Ձեր գիրքին մէջ Ռուբէն Սեւակին բանաստեղծութիւն է կարծելով կեղծ Սեւակին գրութիւնը հրատարակեցիք...

Այս մասին լոյս տեսած գրութիւններուն պատճենները Ձեզի կ'ուղարկեմ:

Յարգելի Նեսիմ Օվատիս Իսրաիլ,
Ձեր գիրքի մասին «Ակոս», «RADIKAL», «Ժամանակ» եւ «Մարմարա»
թերթերուն մէջ հրատարակուած գրութիւնները գոհունակութեամբ կարդացի...
Բայց ինձի համար աւելի կարելոր էն, մանաւանդ «RADIKAL»ի մէջ ելած
գրուածները...

Շատ մը հայեր «INTERNET»ի ճամբով «RADIKAL»ի գիրքի մասին
գրութիւնը ամէն կողմ ուղարկեցին...

Ձեզի կրկին ու կրկին կը շնորհաւորեմ:

Ամենալաւ մաղթանքներով՝ Յովհաննէս Չիլիմկիրեան

Յ.Գ. 1. Այս գրութիւնս յուսամ որ պիտի կարենաք կարդալ... տարիքի եւ
հիւանդութեան պատճառաւ քիչ մը դժուար է կարդալը: Ձեզի այսօր կուղարկեմ
վերջին հրատարակած գրքոյկս (Սեպտեմբեր 2013 թուականին) «1915 -
Չանդըրը-էն վերյիշումներ»: 1915-ին Չանդըրը աքսորուած մտաւորականներէն
վերապրողներուն վկայութիւններն են: Այս վերապրող մտաւորականները
իրենց յուշերուն մէջ կը պատմեն Ռուբէն Սեւակի հետ իրենց ապրած վերջին
օրերուն պատմութիւնը:

Այս վերապրող աքսորականներուն անուններն են.

1. Միքայէլ Շամտանճեան
2. Յեվհան Ծ.Վրդ. Կարապետեան
3. Բժիշկ Վահան Ալթունեան
4. Արամ Անտոնեան
5. Օհաննէս Թերլէնդեան

Վերապրող աքսորականներէն Գրիգորիս Վարդապետ Պալաքեանին
Ռուբէն Սեւակին մասին վկայութիւնները այս գիրքիս մէջ չառի... Որովհետեւ

Պալաքեանը իր յուշերուն մէջ Ռուբէն Սեւակի մասին սխալ եւ սուտ բաններ գրեց...

3.4. 2. Ձեր գիրքին 503 էջին մէջ նշուած Մայտա Սարիսին «Պատմութիւնները» թէ՛ «Ռուբէն Սեւակին աղջիկ Շամիրամը 24 ապրիլ 1915-ի սեւ օրէն երկու օր առաջ Կոմիտաս Վարդապետի կողմէ մկրտուած է» գրութիւնը ճիշտ չէ... Իրականութիւնը տարբեր է.

1. Շամիրամի մկրտութեան թուականը 19 Յունիս 1915 է:

2. Ռուբէն Սեւակ այս թուականէն երեք օր վերջ 22 Յունիս 1915-ին ձերբակալուեցաւ:

3. Շամիրամին կնքահայրը՝ Կոմիտաս Վարդապետը չէ: Շամիրամին կնքահայրը՝ թղթատարական նախարար Ոսկան Մարտիկեանն է:

4. Ռուբէն Սեւակի մանչուն Լեւոնին կնքահայրը՝ Կոմիտաս Վարդապետն է:

Կոմիտաս Վարդապետը մայիս 1915-ի սկզբները աքսորավայր Չանդըրը-ն Պոլիս վերադարձած էր: Եւ այս թուականին Ռուբէն Սեւակ դեռ չէր ձերբակալուած...

Եւ Կոմիտաս Վարդապետ Ռուբէն Սեւակի բարեկամը ըլլալուն անոր մանչուն՝ Լեւոնին կնքահայրը եղաւ:

(Լեւոնին եւ Շամիրամին մկրտութեան վկայականները կ'ուղարկեմ)

3.4. 3. Ձեր գիրքին 496 էջին մէջ Ռուբէն Սեւակ կնոջ Յէլէն Սեւակին 27 հոկտեմբեր 1915-ին Լոզանէն Պոլսոյ գերմանական դեսպանատան գրած նամակը հրատարակեր էիք: Այս նամակին կրկին հրատարակուիլը ինձի շատ ուրախացուց...

Յէլէն Սեւակին այս նամակը ես ուղարկած էի TANER AKCAN-ին: Ինձի համար այս նամակը 24 Ապրիլ 1915-ին մասին գրուած եւ ըսածներուն ամենէն կարեւորն է, որովհետեւ 1915 Եղեռնի մէջ գերմանական պատասխանատուութիւնը կը մատնանշէ...

Այս նամակը հայերէն թերթերուն մէջ քանի-քանի անգամներ
հրատարակեցի, բայց հայերը այս նամակին իմաստը եւ կարելորութիւնը
չ'հասկցան կամ հասկնալ չ'ուզեցին դժբախտաբար:

Այս նամակը հայկական ցեղասպանութեան բուն պատասխանատուները
ճանչցող գերմանացի կնոջ մը կողմէ գերմանացիներու ուղղուած անէօք է,
աւելի ճիշտ անհաւատալի մէկ նախատեսութիւն մըն է...

«Անմեղ կիներուն, երախաներուն, հիւանդներուն եւ ծերերուն երկինք
բարձրացող արիւնը՝ անէօք մը ըլլալով Գերմանիա պիտի վերադառնայ»
27.10.1915 լոզան Յէլէն Սեւակ

Յէլէն Սեւակին կատարած այս նախատեսութիւնը իրականացաւ:
Երկրորդ աշխարհամարտին գերմանացիներուն՝ հրեաներուն դէմ կատարած
բարբարոսութիւններուն պատիժը գերման ազգը 1945-էն մինչեւ այսօր իր
ուսերուն վրայ կը կրէ...

Եւ երկար տարիներ ալ պիտի պատժուի...

ՅՈՎՅԱՆՆԷՍ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

11.12.2013

Nice

Ամփոփում

Հեղինակը՝ Հովհաննես Չիլինկիրյանը, նամակը ուղղելով թուրք հեղինակին, քանասիրական ճշգրտումներ է անում, որոնք քանաստեղծի՝ Ռ. Սևակի գիտական կենսագրության հետազոտողի համար կարևոր նշանակություն ունենին:

Բանալի բառեր – կենսագրություն, ցեղասպանություն, գրություն, բժիշկ:

Summary

The author Hovhannes Chilingirian addresses the letter to the Turkish author, makes philological clarifications, which are of great importance as an investigator of scientific biography of R. Sevak.

Key words – biography, genocide, note, doctor.

Резюме

Автор Ованес Чилинкирян письмом обращается к турецкому автору, делает филологические разъяснения, которые имеют большое значение как исследователь научной биографии автора Р. Севака.

Ключевые слова - биография, геноцид, заметка, врач.